



Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 1330

KURAN'DA TEMSİLİ ANLATIM
Zemahşeri'nin Keşşâf Tefsiri Örneğinde
Dr. Sedat SAĞDIÇ

Yayın Koordinatörü
Murat AYDEMİR

Editör
Prof. Dr. İsmail ÇALIŞKAN

Tashih
Ayşe ADAN KURT

Kapak Tasarım
Emin BEBEK

İç Tasarım
R. Ahmet AKAY

ISBN: 978-625-428-526-4

1. Baskı, Haziran 2024, Ankara, 1.000 Adet

© Bütün yayın hakları Türkiye Diyanet Vakfı'na aittir.
Bu eser Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık
Ticaret İşletmesi Yönetim Kurulu'nun 29.05.2023
tarih ve 178 sayılı kararıyla uygun görülmüştür.

*Bu eserin ilmi/edebi redaksiyonu İLK SAY Kurulu
marifetiyle yapılmıştır.*

Yayıncı Sertifika No: 48058



Ostim OSB Mah. 1256. Cad. No: 11
Yenimahalle/ANKARA

Tel: 0312 354 91 31 (pbx)

Faks: 0312 354 91 32

e-posta: bilgi@tdv.com.tr

KUR'AN'DA TEMSİLÎ ANLATIM

(ZEMAHŞERÎ'NİN KEŞŞÂF TEFSİRİ ÖRNEĞİNDE)

Dr. Sedat SAĞDIÇ



İlmî çalışmalarımı sabır, anlayış ve fedakârlıkları sayesinde yapabildiğim sevgili eşim Zöhre Hanım ile göz aydınlığı kızlarım Ayşegül, Bedinur ve Sena'ya...

ÖZ GEÇMİŞ



1974 yılında Bayburt'ta doğdu. 2007 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. 2009 yılında başladığı Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsündeki yüksek lisans eğitimini 2011 yılında bitirdi. Aynı sene başladığı Marmara Üniversitesi Temel İslam Bilimleri Anabilim dalındaki doktora eğitimini “Zemahşeri'nin Keşşâf'ında Temsili Anlatım” isimli teziyle 2017 yılında bitirdi.

Yurt içi ve yurt dışında uzun süre Arapça eğitimi aldı. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Meslek Edindirme Kursları (İSMEK) ve özel bir dernekte Arapça dersleri verdi.

2013 yılında öğretim görevlisi olarak başladığı Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Arap Dili ve Belâgatı Anabilim dalındaki vazifesine 2019 yılından beri öğretim üyesi olarak devam etmektedir.

Kur'an'a Yönelik Bazı Şüpheler ve Cevapları (Menâhilü'l-İrfan Örneğinde) adlı kitabının yanı sıra alanıyla ilgili çeviri ve telif makaleleri ile sempozyum ve kongre sunumları vardır.

Evli ve üç çocuk babası olan Sağdıç, Arapça ve İngilizce bilmektedir.

İÇİNDEKİLER

■

Ön Söz	IX
Kısaltmalar	XI
Giriş	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

A. Temsil	7
1. Sözlük Anlamı	7
2. Terim Anlamı: Arap Dili ve Belâgatında Temsil	10
3. Temsil'in Türediği m-s-l Köküyle Eş Anımlı Olan Kelimeler	18
4. Keşşâf'ta Temsil Terimi	19
B. Tahyil	22
C. Tasvir	24
D. Mecaz	25
E. Din Dili	27
1. Temsili Dil	28
2. Sembolik Dil	29
3. Kelâm Ekollerinde Din Dili	29
a) Müşebbihe-Mücessime Ekolü	29
b) Mu'tezile Ekolü	30
c) Sünnî Ekol	31
4. Tasavvufta Din Dili	32
5. Tefsirlerde Temsili Anlatım	34
a) Zemaşşerî Öncesi Tefsirlerde Temsili Anlatım	35
b) Zemaşşerî Sonrası Tefsirlerde Temsili Anlatım	35

İKİNCİ BÖLÜM

GAYBİ KONULARLA İLGİLİ TEMSİLİ ANLATIM

A. Allah'ın Konuşmaları	40
1. Allah'ın "Ol" Emri	42
2. Allah'ın Akılsız Varlıklarla Konuşması.....	48
a) Allah'ın Yer ve Gök ile Konuşması	48
b) Allah'ın Cehennemle Konuşması	51
c) Allah'ın Ateşe Hitabı	55
d) Allah'ın Dağlar ve Kuşlar ile Konuşması	55
3. Allah'ın Şeytanla Konuşması	59
4. Allah'ın Zerre Hâlindeki İnsan ile Konuşması	62
B. Emanetin Cansız Varlıklara Arzı ile İlgili Temsilî İfade.....	69
C. Cansız Varlıkların Ağlaması	82
D. Rü'yetullah ile İlgili Temsil.....	86
E. Âhiretle İlgili Temsilî Anlatım.....	89
F. Hidayet ve Dalâletle İlgili Temsilî İfadeler.....	90

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MESEL VE KISSALARDA BİR ÜSLUP OLARAK TEMSİLİ ANLATIM

A. Meseller Bağlamında Temsilî Anlatım	101
1. Tevhid-Şirk Ekseninde Meseller.....	105
2. Mümin ve Kâfir ile İlgili Meseller	108
3. İlmiyle Amel Etmeyenlerle İlgili Mesel	111
4. İsâ Peygamber'in Yaratılışı ile İlgili Mesel.....	112
B. Kıssalar Bağlamında Temsilî Anlatım	113
1. Toplumsal Helak Oluş ile İlgili Temsilî İfade.....	114
2. Eski Arap Toplumunda Hac Dönüşü Evlere Girilmesiyle İlgili Temsilî İfade.....	123
3. Dâvûd Peygamber ve İki Hasmın Davalaşması Kıssası.....	129
4. Yûnus Peygamber'in Allah'ın Kudretiyle İlgili Zannını İçeren Temsilî İfade.....	138
5. İblis Kıssası.....	140
6. Ölüm Korkusu Sebebiyle Vatanlarından Ayrılmak İsteyenlerin Kıssası	142
7. Cumartesi Yasağına Uymayan Yahudilerin Maymuna Çevrilmesi Kıssası	145
SONUÇ.....	155
KAYNAKÇA	159

ÖN SÖZ

■

Kur'an-ı Kerim insanlığın hidayeti için inen son kutsal kitaptır. Onun anlaşılması için nüzûlünden günümüze kadar birçok çalışma yapılmıştır. Devasa bir tefsir müktesebatını oluşturan bu çalışmalar içerisinde dil ve belâgat kurallarını tefsirde kullanma hususuna özel bir önem gösteren Mu'tezilî müfessir Zemahşerî'nin ayrı bir yeri vardır. Ebûkubey's Dağı'na çıkıp Araplara "Atalarınızın dilini gelin benden öğrenin." dediği rivayet edilen Zemahşerî, *el-Keşşâf* isimli tefsirinde Kur'an'ı özellikle nazım güzelliği, dil, belâgat ve icâzı açısından ele almış; kendisinden sonra gelen müfessirlerin müstağni kalamadığı tespitlerde bulunmuştur. Zemahşerî'nin bu tespitlerinin en dikkat çekici ve önemlilerinden biri de "temsîl" terimi çerçevesinde yaptığı yorumlardır.

Böylesi önemli bir eser bağlamındaki kitabımızın bütün aşamalarında birikimlerini cömertçe aktaran hocam Prof. Dr. Ömer Çelik Bey'e hassaten şükranlarımı sunuyorum. Prof. Dr. İsmail Durmuş ve konu seçiminde katkı sunan, yönlendirmelerinden istifade ettiğim Prof. Dr. Murat Sülün beylere teşekkür ediyorum. Yaptıkları tespitlerle çalışmamı gözden geçirip olgunlaştırmama vesile olan Prof. Dr. Mustafa Altundağ, Doç. Dr. Mahmut Ay ve Doç. Dr. Muhammed Coşkun'a teşekkür borçluyum. Kitabımı okumak suretiyle önemli katkı sunan kıymetli arkadaşlarım Prof. Dr. Said Nuri Akgündüz, Doç. Dr. Kılıç Aslan Mavil, Doç. Dr. Cemalettin Şen ve Dr. Öğr. Üyesi Ömer Aras'a teşekkür ederim. Araştırmamı okuma nezaketi gösterip emek sarf etmesinin yanı sıra teknik konularda da -bıkmadan, usanmadan- desteğini hiçbir zaman esirgemen değerli dostum Prof. Dr. Hüseyin Akyüze özel bir teşekkür sunuyorum. En büyük teşekkürü ise kitaba yoğunlaştığım süreçte bana her türlü desteği sağlayan başta eşim olmak üzere aileme arz ediyorum.